

НЕОБХІДНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗГІДНО З КОНЦЕПЦІЄЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

THE NECESSITY OF IMPLEMENTATION OF THE INTERNAL AUDIT OF ENVIRONMENTAL COSTS ACCORDING TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У сучасному світі екологічний чинник діяльності підприємств набуває визначального змісту, тому що економіка й навколишнє середовище є єдиною системою і проблема їх взаємодії вимагає термінового вирішення. Масштабність екологічних проблем, зростання забруднення навколишнього природного середовища вимагають спрямування діяльності підприємств на їх усунення і спонукають до пошуку інструментів еколого-економічного управління, що базуються на принципах сталого розвитку. При цьому однією з найголовніших перешкод у розробленні і реалізації ефективної екологічної політики підприємств є відсутність належного забезпечення учасників господарської діяльності комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність, тому актуальним є питання розроблення й упровадження на підприємствах системи екологічно орієнтованого аудиту витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів. У роботі розглянуто необхідність уведення теоретичних, нормативно-правових та практичних аспектів внутрішнього аудиту екологічних витрат, організації внутрішнього аудиту екологічних витрат на підприємствах України.

Ключові слова: стратегія сталого розвитку, екологічний облік, облік екологічних витрат, обліково-аналітична практика, внутрішній аудит.

В современном мире экологический фактор деятельности предприятий приобретает определяющее значение, так как экономика и окружающая среда являются единой системой и проблема их взаимодействия требует срочного решения. Масштабность экологических проблем, рост загрязнения окружающей среды требуют направления деятельности предприятий на их устранение и побуждают к поиску инструментов эколого-экономического управления, основанных на принципах устойчивого развития. При этом одним из главных препятствий для разработки и реализации эффективной экологической политики

предприятий является отсутствие надлежащего обеспечения участников хозяйственной деятельности комплексной, достоверной и своевременной информации о природоохранной деятельности, поэтому актуальным является вопрос разработки и внедрения на предприятиях системы экологически ориентированного аудита затрат на охрану и рациональное использование природных ресурсов. В работе рассмотрена необходимость введения теоретических, нормативно-правовых и практических аспектов внутреннего аудита экологических затрат, организации внутреннего аудита экологических затрат на предприятиях Украины.

Ключевые слова: стратегия устойчивого развития, экологический учет, учет экологических затрат, учетно-аналитическая практика, внутренний аудит.

The environmental factor of enterprise' activity becomes decisive in modern world because the economy and the environment is the only system and the problem of their interaction requires an urgent solution. The scale of environmental problem and the growth of environmental pollution require the activity of enterprises aimed at the elimination of these problems and encourage the search for tools for environmental and economic management. Herewith, the lack of proper provision of business entities with comprehensive, reliable and timely information on environmental activity is one of the main obstacles to the development and implementation of effective environmental policies of enterprises. Therefore, the issue of development and implementation of the system of internal audit of environmental costs is topical. In this work there have been considered the need of implementation of theoretical, regulatory and practical aspects of the internal audit of environmental costs, organization of the internal audit of environmental costs at the Ukrainian enterprises.

Key words: organization of accounting, keeping accounting records, ecological costs, environmental costs accounting, enterprise reporting, sustainable development, accounting and analytical practice, internal audit.

УДК 657

Совик М.І.

аспірант кафедри обліку та оподаткування

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. У сучасному світі екологічний чинник діяльності підприємств набуває визначального змісту, тому що економіка й навколишнє середовище є єдиною системою і проблема їх взаємодії вимагає термінового вирішення.

Актуальними напрямками розвитку економіки України в умовах євроінтеграції є збереження навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу діяльності людини на природу. Екологічні проблеми в Україні зростають із високою швидкістю, тому суб'єкти господарювання

повинні спрямувати свою увагу на усунення негативного впливу своєї економічної діяльності на навколишнє середовище.

Важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку є оцінка екологічних наслідків. Тобто для зменшення негативного впливу людини на довкілля необхідно передусім виміряти (відобразити в бухгалтерському обліку) зазначений вплив, а також контролювати витрати підприємства, пов'язані із цим впливом. На даному етапі розвитку суспільства виникла необхідність справедливого (економічно вимірюваного та підтверджен-

ного обліком) перерозподілу природних ресурсів і контролю їх використання. Втрата невідновних у процесі праці природних ресурсів усе більше спонукає до переосмислення традиційних підходів до їх використання. За умови ігнорування об'єктів, пов'язаних з екологічною діяльністю, відсутністю відповідної методології, облікова інформація не відображає реальний стан підприємства, а бухгалтерський облік не виконує свої завдання

Однією з найголовніших перешкод розроблення і реалізації ефективної екологічної політики підприємств є відсутність належного забезпечення учасників господарської діяльності (держави, власників, виконавчих органів управління, найманих працівників) комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність, тому сьогодні актуальним є питання розроблення й упровадження на підприємствах системи екологічно орієнтованого аудиту витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів, продуктом якого є саме інформація про оцінку взаємодії підприємства з довкіллям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розгляду проблем, пов'язаних з екологічною діяльністю підприємств, у бухгалтерському обліку присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних учених-економістів: С.В. Макара, В.Н. Кислого, І.В. Замули, О.М. Кондратюк, Ф.Ф. Бутинця, П.Ю. Буряка, Л.Г. Мельника, М.Г. Чумаченко, М.С. Пушкаря, Є.В. Рюміна, К.С. Саєнко, Ю.П. Беднарчука, О.М. Сухіної, А.Н. Брильєва, Л. Гнилицької, В.І. Мосягіна, Є.В. Лапіна, В.С. Леня, Н.А. Трофіменко, Д.У. Санкова, Т.А. Дьоміна, С.М. Бичкової, М.Ю. Єгорова, Н.В. Пахомової, В.Н. Холиної, Д.М. Василюєва, В.Г. Широбокова, А. Белоусова, Г. Вінтера, А. Гофмана, Н. Еліаса, М. Моувена, В. Палія, Д. Панкова, Я. Соколова, Д. Хенсена, А. Шеремета та ін. Проте теоретичні, організаційно-методичні й нормативно-аналітичні аспекти бухгалтерського та управлінського обліку екологічних витрат залишаються мало розробленими. Разом із тим внутрішнім аудитом екологічних витрат, по суті, ніхто не займався. Загалом проблеми внутрішнього аудиту підприємств досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: А.А. Аренс, Р. Адамс, Р. Алборов, М.Т. Білуха, Н.І. Дорош, Т.О. Каменська, Л.П. Кулаковська, Д. Міддлтон, В.В. Немченко, В. Подольський, Г. Поляк, Дж.К. Робертсон, А. Савін, Л. Сотнікова, Я. Соколов та ін. Водночас аналіз останніх досліджень показав, що професійна практика внутрішнього аудиту практично не орієнтована на внутрішній аудит еколого-економічних процесів, зокрема екологічних витрат.

Оскільки внутрішній аудит екологічних витрат здатний ефективно впливати на діяльність підприємства, то необхідно поглиблювати та вдосконалювати теоретичні та методологічні аспекти внутрішнього аудиту саме екологічних витрат, які є

ключовим чинником ефективності діяльності підприємства згідно зі стратегією сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою роботи є розроблення теоретичних, нормативно-правових та практичних аспектів внутрішнього аудиту екологічних витрат, організації внутрішнього аудиту екологічних витрат на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У 1992 р. на Конференції ООН щодо питань довкілля і розвитку, яка відбулася у Ріо-де-Жанейро, Україна серед 178 країн підписала низку програмних документів, які визначають узгоджену політику щодо забезпечення сталого розвитку. Реалізація концепції сталого розвитку передбачає посилення екологічного складника і гармонізацію економічних та екологічних інтересів підприємств. Тобто сталий розвиток передбачає діяльність країни на принципах економічної ефективності, екологічної цілісності та соціальної справедливості [1, с. 20–21]. Саме тому в 1998 р. було затверджено Міжнародні стандарти з екологічного менеджменту та аудиту [2], а в 2004 р. прийнято Закон України «Про екологічний аудит» [3].

Конвенцією про транскордонне забруднення атмосферного повітря на великій відстані 1979 р. та протоколами до неї встановлено загальнообов'язкові правила щодо максимальних показників викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Адаптація національного законодавства у сфері охорони довкілля до європейських стандартів була передбачена Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, ратифікованою Законом України № 237/94-ВР від 10.11.1994; Планом дій «Україна – Європейський Союз», схваленим Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 і Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21.02.2005, Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV. Концепцію реалізації державної політики щодо скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 р. № 610. Метою цієї Концепції є визначення напрямів, пріоритетів, а також організаційних, соціально-економічних і матеріально-технічних засад реалізації державної політики у сфері обмеження та скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Основними завданнями Концепції є: створення державної системи регулювання скорочення викидів забруднюючих речовин; гармонізація природоохоронного законодавства України із законодавством ЄС щодо скорочення викидів забруднюючих речовин, викликаних антропогенною діяльністю, що призводить до підкислення, евтрофікації та

підвищення вмісту приземного озону і може стати причиною негативного впливу на здоров'я людини, природні екологічні системи та сільськогосподарські культури; організація вітчизняного виробництва сучасного технологічного та газоочисного устаткування, яке забезпечує мінімальні обсяги викидів забруднюючих речовин.

Економічна безпека підприємства залежить від впливу зовнішнього середовища. Під час формування стратегії розвитку підприємства і політики економічної безпеки доцільно вивчати й урахувати світові тенденції соціально-економічних змін. Концепція сталого розвитку включає екологічний, економічний і соціальний складники. Сутність економічного складника полягає у забезпеченні стійкого використання природного капіталу в двох аспектах: 1) за незмінної величини природного капіталу і зростання чисельності населення; 2) за зростаючої або стабільної величини природного капіталу на душу населення. Бухгалтерський облік забезпечує формування інформації про природний капітал суспільства та результати діяльності господарюючого суб'єкта. У бухгалтерському обліку фіксуються господарські операції підприємства, що здійснюються з використанням природних ресурсів або призводять до екологічних наслідків. Опрацьована в процесі обліку інформація використовується в обрахунку аналітичних показників для прийняття управлінських рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами. Соціальний складник спрямований на забезпечення стабільності соціальних і культурних систем через справедливий розподіл благ не тільки всередині одного покоління, а й між поколіннями. Роль бухгалтерського обліку в реалізації соціального складника полягає в інформаційному забезпеченні прийняття рішень щодо справедливого розподілу відповідних благ. Екологічний складник покликаний забезпечити цілісність екосистем через збереження їхніх здібностей до самовідновлення. Інформаційним джерелом щодо кількості та якості природних систем на мікроекономічному рівні покликані слугувати дані бухгалтерського екологічного обліку. Важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку є оцінка екологічних наслідків. Тобто для зменшення негативного впливу людини на довкілля необхідно передусім виміряти (відобразити в бухгалтерському обліку) зазначений вплив, а потім мати змогу проконтролювати правильність відображення такого впливу.

У сучасних умовах господарювання важливим елементом функціонування підприємства є наявність у його структурі служби, яка б контролювала, надавала гарантії і консультації щодо всіх процесів для підвищення достовірності й надійності інформації, що забезпечить ефективнішу діяльність підприємства. Це можливо завдяки створенню служби внутрішнього аудиту, адже тради-

ційно аудит є оптимальним методом контролю. Одним з основних напрямів внутрішнього аудиту є внутрішній аудит витрат, оскільки поряд із доходами витрати впливають на фінансовий результат діяльності підприємства, тому не може бути будь-яких неточностей у їх визначенні.

Головна відмінність екологічного аудиту від інших його видів полягає у тому, що останній повинен поєднувати та розширювати програми та методики наявних видів аудиту – виробничого, фінансової діяльності, аудиту на відповідність шляхом збору, аналізу та документації більше за звичайну кількість конкретної інформації про природокористування та природоохоронну діяльність підприємств, а також у відсутності жорстких регламентованих процедур та стандартів здійснення програм екологічних перевірок [4].

Комплексна мета екологічного аудиту зумовлює вибір типу екологічного аудиту, який, своєю чергою, передбачає конкретну методику та процедури екологічного аудиту. Вибір має бути таким, щоб забезпечувалася комплексність проведення екологічного аудиту.

Вивчаючи світовий досвід розвитку аудиту, передусім необхідно орієнтуватися на внутрішній аудит і організувати його на підприємствах за найкращими світовими зразками. Ефективна робота підприємств в умовах ринкових відносин знаходиться у сильній залежності від організації системи внутрішнього аудиту. Основною метою внутрішнього аудиту є експертна оцінка економічної політики підприємства, у тому числі й облікова, оцінка діяльності внутрішньогосподарського контролю, який здійснюється всіма його структурними підрозділами. Додатково служба внутрішнього аудиту підприємства має розв'язувати завдання не лише контрольного характеру, а й інші завдання за вимогою керівництва підприємства у зв'язку з потребами управління та специфікою основного виду діяльності, наприклад економічна діагностика, розроблення фінансової стратегії, управлінське консультування та ін. Як зовнішній, так і внутрішній аудит регламентуються Міжнародним стандартом аудиту 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту», де йдеться про значне підвищення ефективності аудиторської перевірки за наявності на підприємстві системи внутрішнього аудиту. [5] Даний стандарт визначає необхідний обсяг та мету внутрішнього аудиту, оцінку і перевірку роботи внутрішнього аудиту, використання результатів роботи внутрішнього аудиту в роботі зовнішніх аудиторів.

Структура внутрішнього аудиту екологічних витрат підприємства включає три елементи: умови проведення аудиту, систему бухгалтерського обліку і процедури аудиту. Кожний елемент розуміють як наявність правил, процедур, методики і документації, розроблених для захисту своїх

коштів, отримання надійної інформації з фінансів, підвищення ефективності роботи і дотримання відповідних вимог. У поєднанні всі перераховані елементи структури внутрішнього контролю екологічних витрат забезпечують підприємству зниження небажаного ризику ділової і фінансової діяльності.

Для організації внутрішнього контролю витрат на підприємстві необхідно здійснювати регулярний контроль правильності їх формування.

Об'єктом внутрішнього аудиту екологічних витрат є господарські операції з обліку екологічних витрат, відображені в первинних документах та облікових регістрах.

Метою внутрішнього аудиту екологічних витрат є одержання достовірної інформації з обліку екологічних витрат підприємства, класифікація екологічних витрат, яка дає змогу контролювати формування екологічних витрат та уникнення втрат.

Завдання внутрішнього аудиту екологічних витрат полягають у встановленні своєчасності та правильності формування облікових документів за здійсненими екологічними витратами та вдосконалення їх обліку, перевірці правильності визнання екологічних витрат і чинників, що викликають зміни в структурі екологічних витрат.

Внутрішній аудит екологічних витрат формується на принципах комплексності, безперервності, оптимальності, надійності, саморегуляції.

Процедури, які рекомендовано застосовувати під час проведення внутрішнього аудиту екологічних витрат: перевірка документів, підтвердження, підрахунок, опитування, аналітичні процедури.

Узагальнюючі процедури внутрішнього аудиту екологічних витрат полягають в узагальненні інформації, отриманої в процесі проведення аудиту, формулюванні висновку за результатами перевірки, оцінці ефективності прийнятого рішення щодо управління екологічними витратами та розробленні рекомендацій.

Внутрішній аудитор повинен спланувати свою роботу так, щоб правильно і своєчасно завершити аудиторську перевірку. Для виконання плану аудитор повинен підготувати в письмовій формі програму аудиторської перевірки.

Програма аудиту – це документ, що містить: завдання аудиту для конкретного об'єкта (системи контролю певних господарських операцій, залишків на рахунках бухгалтерського обліку, циклу господарських операцій тощо); процедури, необхідні для виконання поставлених завдань; обсяги і терміни їх виконання [6, с. 141].

Особливістю внутрішнього аудиту є його здійснення на підприємстві безперервно, що дає змогу своєчасно виявити систематичні недоліки в роботі персоналу та попередити їх появу в майбутньому.

Внутрішній аудит екологічних витрат є системним і строго документальним, безперервним, універсальним (суцільним) заходом. Для збору

аудиторських доказів застосовуються різні процедури. Аудиторська процедура – це певний порядок і послідовність дій аудитора для отримання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту. Аудитор отримує аудиторські докази за допомогою застосування однієї чи кількох з указаних процедур: перевірка; спостереження; опитування та підтвердження; підрахунок; аналітичні процедури [7, с. 48]. Під час проведення перевірки вивчаються та перевіряються бухгалтерські регістри, документи чи матеріальні активи на правильність складання, оформлення документів, своєчасність, точність та повноту відображення в обліку.

За допомогою процедур спостереження, опитування та підтвердження, що полягає у нагляді за процесами чи процедурами, які виконуються іншими особами, в пошуку інформації, яку можна отримати від обізнаних осіб підприємства чи за його межами, одержують підтверджувальну інформацію, яка міститься в бухгалтерських регістрах. Процедура підрахунку полягає у перевірці арифметичної точності первинних документів і регістрів обліку або в самостійному здійсненні підрахунків. Аналітичні процедури передбачають аналіз найважливіших показників і співвідношень, включаючи підсумкове дослідження відхилень і взаємозв'язків, що суперечать іншій інформації, які стосуються даної справи або відхиляються від очікуваних показників. Це досягається за допомогою розрахунку коефіцієнтів, співставлення залишків на рахунках за різні облікові періоди.

Основну увагу внутрішньому аудитору слід приділяти перевірці тих показників фінансово-господарської діяльності підприємства, які можуть позитивно вплинути на ефективність виробництва, тому дослідження особливостей цілей і завдань внутрішнього аудиту витрат на виробництво, організації та технології його проведення на підприємстві є актуальними.

Для внутрішнього аудиту екологічних витрат притаманними є незалежність, об'єктивність, удосконалення діяльності підприємства, надання гарантій і консультацій. Метою внутрішнього аудиту екологічних витрат є вдосконалення природоохоронної діяльності підприємства у процесі обліку екологічних витрат і розроблення рекомендацій щодо їх усунення.

Рішення про проведення на підприємстві внутрішнього аудиту екологічних витрат повинен приймати власник підприємства. Це відбувається з урахуванням поділу еколого-економічних функцій власності й управління діяльністю підприємства, а також рівня екологічних ризиків діяльності підприємства [8, с. 167]. До основних завдань внутрішнього аудиту екологічних витрат потрібно віднести:

1. Оцінювання системи внутрішнього контролю щодо достовірності визначення екологічних

витрат, дотримання законодавства, ефективності і результативності екологічної діяльності відповідних операцій.

2. Аналіз та оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками з пропозиціями методів для їх усунення.

3. Оцінювання адекватності системи еколого-економічного управління підприємством.

Положення про службу внутрішнього аудиту підприємства доцільно доповнити питаннями щодо організації внутрішнього аудиту екологічних витрат. Передусім це стосується першого, другого і третього розділів. Так, Розділ 1 «Сутність, мета і завдання», потрібно доповнити такими завданнями:

- оцінювання відповідності системи менеджменту принципам галузевої системи підприємства;
- оцінювання системи внутрішнього контролю щодо достовірності екологічної інформації, зокрема екологічних витрат;
- надання гарантій щодо організації обліку екологічних витрат;
- консультування з класифікації та групування екологічних витрат.

Розділ 2 «Склад суб'єктів», на нашу думку, потрібно доповнити положенням щодо виокремлення у структурі служби внутрішнього аудиту аудитора з перевірки обліку екологічних витрат для надання гарантій і консультацій з екологічної діяльності, зокрема організації обліку екологічних витрат.

Розділ 3 «Основні об'єкти» доцільно доповнити такими об'єктами: застосовувані екологічні технології; інвестиції в екологічну діяльність підприємств; консультування з екологічного менеджменту; консультування щодо організації обліку і звітності з екологічних витрат; надання гарантій з еколого-економічної ефективності організації обліку екологічних витрат; обґрунтованість облікової політики щодо екологічних витрат.

Робота аудитора з перевірки обліку екологічних витрат повинна базуватися на двох основних якостях аудитора – незалежності та об'єктивності. При цьому, говорячи про незалежність, йдеться про рівень підпорядкованості служби внутрішнього аудиту на підприємстві, зокрема тільки власникам (найвищому керівництву) підприємства. Під об'єктивністю розуміють безпристрасність внутрішнього аудитора під час здійснення перевірки, неупередженість під час оцінювання і складання висновків.

Аудитор із перевірки обліку екологічних витрат повинен бути кваліфікованим і компетентним у цьому питанні, мати вищу спеціальну освіту. Результати перевірки він зобов'язаний подати головному аудитору.

До завдань аудитора з перевірки обліку екологічних витрат належать:

– перевірка достатності та відповідності чинним правовим актам і статуту підприємства системи еколого-економічних регламентів і регуляторів;

– перевірка правильності складання та умов виконання господарських договорів щодо екологічно чистої продукції;

– експертиза фінансової звітності, правильності організації, методології та техніки ведення бухгалтерського обліку екологічних витрат;

– експертиза достовірності обліку витрат на виробництво екологічно чистої продукції, здійснення екологічних робіт;

– розроблення та надання обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення організації підсистеми контролю, бухгалтерського обліку і розрахункової дисципліни екологічних витрат;

– підвищення ефективності еколого-економічних програм, зміни структури виробництва екологічно чистої продукції та екологічної діяльності;

– надання консультацій керівникам, службовцям і менеджерам підприємства з питань еколого-економічного управління, господарської діяльності та інших проблем;

– участь в організації підготовки до перевірки зовнішнього аудиту чи інших органів перевірки.

Внутрішній аудит екологічних витрат є дієвим інструментом оцінювання еколого-економічних ризиків, адже сконцентровується вся увага на операціях, пов'язаних з екологічними витратами. Це потрібно враховувати й у формуванні цілей аудиту.

Висновки з проведеного дослідження. Раціональна організація внутрішнього аудиту екологічних витрат надасть промисловим підприємствам можливість повно й об'єктивно враховувати екологічні аспекти їхньої діяльності, що, своєю чергою, дасть змогу своєчасно розпізнавати ризики виникнення надмірного антропогенного впливу на навколишнє середовище, своєчасно приймати запобіжні заходи, визначаючи, таким чином, екологічність траєкторії розвитку підприємства.

Внутрішній аудит екологічних витрат на підприємстві є індикатором раціональності господарювання, справедливого перерозподілу природних ресурсів, виробництва екологічно чистої продукції, виявлення проблем екологічного ризику, надходження інвестицій на підприємство та контролю негативного впливу на навколишнє середовище. Саме тому він значною мірою впливає на конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта. Враховуючи це, перспективним напрямом удосконалення системи внутрішнього контролю підприємства є доповнення її складників еколого орієнтованим аудитом, що, своєю чергою, призведе до формування потужного інформаційного базису забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку та залучення до економіки України іноземних інвестицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Zhovinsky E.Ya., Kryuchenko N.O., Paparyha P.S. Geochemistry of Environmental Objects of the Carpathian Biosphere Reserve. Kyiv, 2013. 100 p.
2. ДСТУ ISO 14001-97. Системи управління навколишнім середовищем; ДСТУ ISO14010-97. Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. К., 1998.
3. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 № 768-IV / Верховна Рада України.
4. Сахно Л.А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підприємстві. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/ekologichnyy-oblik-i-audit-v-reformuvannitradicijnoi-sistemi-obliku-na-pidpriemstvi.html>.
5. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики; пер. з англ. О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик, та ін. К.: СТАТУС, 2007. 1172 с.
6. Немченко В.В., Хомутенко В.П., Хомутенко А.В. Практичний курс внутрішнього аудиту: підручник; за ред. В.В. Немченко. К.: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
7. Савченко В.Я. Аудит: навч. посіб.; 2-е изд. К.: КНЕУ, 2006. 328 с.
8. Хомик Х.Р. Організаційно-методичні засади внутрішнього аудиту екологічних витрат підприємств лісового господарства. Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки: міжнар. зб. наук. праць. Ч. 2; відп. ред. І.Б. Садовська. Луцьк: ЛНТУ, 2016. Вип. 1(9). С. 166–170.

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

ECONOMIC NATURE OF INTANGIBLE ASSETS AS OBJECTS OF ACCOUNTING

У статті досліджено та уточнено економічну сутність нематеріальних активів як визначального чинника отримання економічних вигід та утримання конкурентних позицій у сфері інноваційної діяльності. Досліджено дефініцію «нематеріальні активи» в контексті інтелектуального капіталу підприємства та встановлено взаємозв'язок між цими категоріями. Зазначено, що нематеріальні активи є чинником економічної стабільності підприємства, їхня цінність визначається майбутньою економічною вигодою, яку вони можуть принести.

Ключові слова: нематеріальні активи, інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність, ідентифікація, оцінка, економічна вигода.

В статье исследована и уточнена экономическая сущность нематериальных активов как определяющего фактора получения экономических выгод и удержания конкурентных позиций в сфере инновационной деятельности. Исследована дефиниция «нематериальные активы» в контексте интеллектуального капитала предприятия

и установлена взаимосвязь между этими категориями. Отмечено, что нематериальные активы являются фактором экономической стабильности предприятия и их ценность определяется будущей экономической выгодой, которую они могут принести.
Ключевые слова: нематериальные активы, интеллектуальный капитал, интеллектуальная собственность, идентификация, оценка, экономическая выгода.

The article analyzes and clarifies the economic essence of intangible assets as a determining factor in obtaining economic benefits and maintaining competitive positions in the field of innovation activity. The definition of "intangible assets" in the context of intellectual capital of the enterprise is investigated and the relationship between these categories is established. It is noted that intangible assets are a factor in the economic stability of an enterprise and their value is determined by the future economic benefits that they can bring.

Key words: intangible assets, intellectual capital, intellectual property, identification, estimation, economic benefit.

УДК 657.421.3

Чугрій Н.А.

завідувач сектору маркетингу та економічних досліджень
Донецька державна
сільськогосподарська дослідна станція
Національної академії аграрних наук
України

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання підприємства все активніше використовують довгострокові економічні ресурси, а саме нематеріальні активи. Цінність нематеріальних активів визначається майбутньою економічною вигодою, яку вони можуть принести. Практичне використання нематеріальних активів в економічному обігу підприємств полягає у перетворенні їх на інструмент для комерційної оцінки результатів інтелектуальної діяльності. Як об'єкт наукового пізнання нематеріальні активи є складним та багатограним структурним елементом в

економічній теорії сьогодення, який потребує вдосконалення практики їх використання та необхідності забезпечення єдиних підходів до критеріїв визнання. Отже, дослідження економічної сутності нематеріальних активів інноваційного підприємства постає дуже актуальним питанням у сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності нематеріальних активів та їх ідентифікації в обліку присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Т. Банасько, І. Бігдан, Е. Брукінг, Ф. Бутинець, О. Вакун,